

קריאה מעגלית בתהילים כ"ז יעקב שפירא

א לְדוֹד ה' אֹרֵי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אִירָא ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד: **ב** בְּקֶרֶב עָלִי מְרַעִים לֶאֱכֹל אֶת-בְּשָׂרִי צָרִי וְאֵיבֵי לִי הֵמָּה כְּשָׁלוּ וְנָפְלוּ: **ג** אִם-תַּחֲנֶנּוּ עָלַי מַחֲנֶנּוּ לֹא-יִירָא לִבִּי אִם-תִּקּוּם עָלַי מִלַּחְמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח: **ד** אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת-ה' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׁבֹתֵי בְּיַת-ה' כָּל-יָמֵי חַיִּי לַחֲזוֹת בְּנֶעֱם-ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ: **ה** כִּי יִצְפְּנֵנִי (בְּסִכָּה) [בְּסִכּוֹ] בְּיוֹם רָעָה יִסְתִּירֵנִי בְּסִתְרֵי אֱהָלוֹ בְּצוּר יְרוּמָמָנִי: **ו** וְעַתָּה יְרוּם רֵאשִׁי עַל-אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי וְאֲזַבְּחָהּ בְּאֱהָלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אֲשִׁירָה וְאֲזַמְרָה לֵה': **ז** שָׁמַע-ה' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְחַנּוּנִי: **ח** לֵךְ אָמַר לִבִּי בִקְשׁוּ פָנַי אֶת-פְּנֵיךְ ה' אֲבַקֵּשׁ: **ט** אֶל-תִּסְתֵּר פְּנֵיךְ מִמֶּנִּי אֶל-תֵּט בְּאָף עֵבֶדְךָ עֲזַרְתִּי הֵייתָ אֶל-תִּטְשֵׁנִי וְאֶל-תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁרָאֵל: **י** כִּי-אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְה' יִאֲסֹפֵנִי: **יא** הוֹרְנֵי ה' דֶּרֶךְךָ וְנַחֲנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרֵי: **יב** אֶל-תִּתְּנֵנִי בְּנַפְשׁ צָרִי כִּי קִמּוּ-בִי עַד־שָׁקֵר וּפֶחַח חֲמָס: **יג** לוֹלֵא הָאֲמַנְתִּי לְרְאוֹת בְּטוֹב-ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים: **יד** קוּה אֶל-ה' חֲזַק וַיֵּאֱמַץ לִבְךָ וְקוּה אֶל-ה'

רבו הדיונים בשאלת החלוקה של מזמור כז בתהילים, "לדוד ה' אורי וישעי" אותו נוהגים האשכנזים לומר במשך חודש אלול ורוב תשרי. ישנם פרשנים המחלקים אותו לשניים¹ וישנם המחלקים לשלושה².

אלה כאלה, מנסים להתמודד עם שאלת הפער בין חלקי המזמור השונים מבחינת הסגנון (פניה אל ה' בלשון נוכח או בלשון נסתר) ומבחינת התוכן (בטחון מוחלט בתחילת המזמור מול חששות ותפילות בחלקו השני).

אני מבקש להציע אפשרות שלישית, לקרא את המזמור באופן מעגלי (או כיאסטי): קריאה כזו עשויה להעמיד את המזמור באופן שונה במקצת³.

בדיקה מילולית של המילים המופיעות במזמור, תגלה כי ניתן למצוא במזמור כמה תופעות ומילים דומות: חזרה פעמיים על ביטויים דומים באותו פסוק (פסוק א, הפותח: "ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד" ופסוק יד, הסוגר: "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'"; "צרי" ו"תקום" בפסוקים ב' וג', מול "צרי" ו"קמו" בפסוק י"ב; "אבקש" ו"יסתרני" בפסוקים ד' וה', מול "אבקש" ו"תסתר" בפסוקים ח' וט'). תופעה זו, כמו גם תכני הפסוקים עליהם נעמוד להלן, מצביעים על אפשרות לקרא את הפרק באופן מעגלי, כאילו נכתב מעגל לפניו ממעגל כגלדי בצלים.

¹ (פ' מלצר, "פני ספר תהילים", ירושלים תשמ"ג; א' סמט, "שיעורים בתהילים" אתר ישיבת הר עציון -

<http://www.etzion.org.il/vbm>

² ע' חכם, "דעת מקרא", עמ' קמה; א' בזק, "דף קשר לתלמידי ישיבת הר עציון", מס' 875

³ לתוספת הסבר על הקריאה המעגלית ראה מאמרי בדף השבועי 562 פרשת שופטים:

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/shoftim/sha.html>

קודם לעיוננו בתכנים, נשרטט את המזמור:

(א) לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד:

(ב) בקרב עלי מרעים לאכל את בשרי צרי ואיבי לי המה כשלו ונפלו:
(ג) אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח:

(ד) אחת שאלתי מאת ה' אותה **אבקש**
שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו:
(ה) כי יצפנני בסכה ביום רעה **יסתרני** בסתר אהלו בצור ירוממני:
(ו) ועתה ירום ראשי על איבי סביבותי
ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה לה':

(ז) שמע ה' קולי אקרא וחנוני וענני:

(ח) לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה' **אבקש**:
(ט) אל **תסתר** פניך ממני אל תט באף עבדך
עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי:
(י) כי אבי ואמי עזבוני
וה' יאספני:
(יא) הורני ה' דרכך ונחני
בארח מישור למען שוררי:

(יב) אל תתנני בנפש צרי כי **קמו** בי עדי שקר ויפח חמס:
(יג) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים:

(יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה':

המעגל החיצוני, המתחיל ומסיים את המזמור, הוא המעגל של הפסוקים הכפולים: מצד אחד ממי אפחד וממי אירא, ומצד שני פעמיים קוה אל ה'.

המעגל הפנימי יותר, פסוקים ב-ג מול פסוקים יב-יג, עוסק בצרים ובאויבים.

המעגל הפנימי עוד יותר, זה הקרוב אל מרכז הפרק, עוסק בפתרון הבעיה מול האויבים בצורה של בקשה ותוצאה: מצד אחד, בקשה לשבת בבית ה', בהיכלו, בסוכתו, או באהלו, והתוצאה – ניצחון על האויבים ושירה באהל ה', ומצד שני – שאיפה לראות את פני ה' והתוצאה – תפילה לזכות ללכת בדרך ה' "למען שוררי" (יא)⁴ המקביל ל"אשירה ואזמרה לה" (ו).

⁴בזק מנסה לפרש את המילה "שוררי" כמקבילה ל"צוררי" (מזמור כ"ג). נראה סביר יותר לראות את "שוררי" כשייך אל המשוררים, וכמקביל למילים "אשירה ואזמרה לה".

במרכז המזמור – רעיונו המרכזי, הלא הוא פסוק ז: "שמע ה' קולי אקרא וחנוני ועניי".

החלוקה בין שני חצייו של המעגל, המאופיינים בבטחון מלא מצד אחד מול חשש ותפילה מן הצד השני – מוסברת אולי בכך שלפנינו שני סוגי התייחסות לאויבים ולצרים: **התייחסות לאומית והתייחסות אישית.**

בחלקו הראשון של המזמור מופיעות מילים רבות המגדירות את הכותב כמנהיג לאומי יותר מאשר כאדם פרטי: מולו עומדים אויבים, מחנה ומלחמה והפתרון לו הוא שואף אף הוא פתרון לאומי: ישיבה בבית ה' ובהיכלו – הלא הוא בית המקדש, וזביחת זבחים לאות שמחה.

המילים המופיעות בהקבלה בחלק השני הן מילים של אדם פרטי: אויביו הם עדי שקר ויפח חמס (יפח=סוג של עד⁵) ושאיפתו איננה להגיע אל הבית, כי אם להגיע אל השגחת פני ה' בעקבות עזיבת אביו ואמו אותו.

פתרון זה מסביר את הדואליות שבין שני החלקים: כאדם לאומי המשורר בוטח בה' ואיננו חושש; כאדם פרטי המשורר חושש גם חושש ומתפלל להשגחה.

זו גם הסיבה לדואליות שבין הפסוק הפותח לפסוק הסוגר: הפסוק הפותח מלא בבטחון, בעוד שהפסוק הסוגר קורא לתקוה: האחד מדבר במישור הלאומי, שם קיימת הבטחה אלוקית כי השושלת תימשך, "כי לא תישכח מפי זרעו", בעוד שהשני מדבר במישור האישי - שם יכולה ההשגחה האלוקית להסתיר פניה בכל עת.

⁵עפ"י פירושו של ע' חכם